

12. Richmond O. P. Peace in an authoritarian international order versus peace in the liberal international order. *International Affairs*. 2025. Vol. 101, № 4. P. 1381–1401.
13. Roux T. Liberal Constitutionalism in the Post-Colony. *Verfassungsblog*. 15 лютого 2026 р. URL: <https://surl.li/vqdqcg>
14. Schmitter P. C. Post-liberal Democracy: a Sketch of the Possible Future. February 2018. *European University Institute*. 43 p. URL: <https://surl.li/ohleat>
15. Shpadi A. Post-Liberalism: A New Ideology? A morphological analysis of postliberalism. Uppsala: Uppsala University, 2024. 38 p. URL: <https://surl.li/tmndxt>
16. The Post-Liberal Turn and the Future of Conservatism. Budapest: Ludovika University Press, 2024. 287 p.
17. Wolff J. Postliberal Democracy Emerging? *A conceptual proposal and the case of Bolivia. Postliberal democracy emerging?* (PRIF Working Papers, 11. Frankfurt am Main: Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 2012. URL: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-455107>

Онiщук Олександр

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОНЦЕПЦІЯ ТРЕТЬОГО СВІТУ В ПЕРІОД ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: третій світ, Альфред Сові, Рух неприєднання, холодна війна, деколонізація.

Key words: Third World, Alfred Sauvy, Non-Aligned Movement, Cold War, decolonization.

Дослідження концептуальних засад «третього світу» в історії міжнародних відносин періоду холодної війни потребує критичного перегляду застарілих євроцентричних підходів, які тривалий час домінували в академічному дискурсі. У традиційній історіографії країни Азії, Африки та Латинської Америки зображувалися переважно як пасивне поле суперництва між США та СРСР.

У цьому дослідженні під концепцією «третього світу» розуміється інтелектуально-політичний проєкт держав Азії, Африки та Латинської Америки, спрямований на утвердження їх колективної суб'єктності в міжнародних відносинах поза двома антагоністичними блоками. Це була форма «світотворення», що поєднувала антиколоніальну боротьбу, принцип суверенної рівності націй, активний нейтралітет і солідарність країн, які розвиваються. Концепція виникла як відповідь на біполярний світовий порядок і еволюціонувала від семантичної метафори до реального політичного руху.

Сучасні роботи 2020–2025 рр. доводять, що цей феномен був самостійним політичним і інтелектуальним проєктом подолання колоніальної ієрархії [1, с. 18]. Актуальність теми зумовлена необхідністю осмислення історичного внеску деколонізованих держав у формування принципів сучасної багатополярності, яка почала зароджуватися вже в середині ХХ ст. Водночас сучасна наука підкреслює проблематичність терміна «третій світ». Він ієрархічний за природою, несе в собі

відтінок приниження («третій» = нижчий) і штучно гомогенізує надзвичайно різноманітні суспільства. Часто цей концепт слугував риторичним прикриттям для авторитарних режимів, які виправдовували порушення прав людини боротьбою з «імперіалізмом». Тому в сучасній літературі іноді віддають перевагу більш нейтральним термінам, зокрема «країни, що розвиваються» або «постколоніальні держави», а «третій світ» вживають лише в історизованому, лапковому значенні як артефакт епохи.

Це дослідження має на меті покращити розуміння того, як інтелектуальна самоідентифікація молодих держав трансформувалася в дієвий нормативний інструмент впливу на порядок денний ООН. У роботі використано порівняльно-історичний метод і дискурс-аналіз програмних документів Бандунгської (1955) та Белградської (1961) конференцій. Це дає змогу реконструювати еволюцію концепції «третього світу» від її семантичного виникнення до інституціоналізації Руху неприєднання [8, с. 14; 11, с. 102].

Інтелектуальний генезис концепції пов'язаний із 1952 р., коли французький демограф Альфред Сові запровадив термін «*tiers monde*» як алюзію на «третій стан» часів Великої французької революції. Він наголосив на прагненні країн, які не мали реального голосу в біполярній системі, стати повноцінним суб'єктом світової політики [4, с. 1]. Автор доводить, що ця концептуалізація стала формою інтелектуального звільнення від колоніальної спадщини: вона заперечувала американську теорію «слаборозвиненості» і відстоювала право націй самостійно визначати свій історичний шлях.

Першим масштабним практичним втіленням ідеї стала Бандунзька конференція 1955 р. Представники 29 держав Азії та Африки проголосили Десять принципів мирного співіснування і висунули вимоги щодо демократизації ООН та розширення її порядку денного за межі європейських питань безпеки [3, с. 175–177]. Паралельно Китай, хоча й не виступав повною мірою ініціатором під час Бандунзької конференції, розробляв власну візію: у 1974 р. Мао Цзедун сформулював «теорію трьох світів», де США і СРСР утворювали «перший світ», розвинені країни – «другий», а країни Азії, Африки та Латинської Америки (включно з Китаєм) – «третій». Ця концепція давала змогу Пекіну претендувати на лідерство в антигегемоністській боротьбі [2].

Водночас «дух Бандунга» не був позбавлений суперечностей. Радикальна позиція Сукарно часто вступала в конфлікт із прагматичним підходом Неру, а індо-китайський прикордонний конфлікт 1962 р. яскраво продемонстрував, як регіональні суперечки могли зруйнувати афро-азійську солідарність [7]. Межі автономії «третього світу» особливо виразно проявилися під час Конголезької кризи та Суецького конфлікту. Фінансова й військова залежність від великих акторів змушувала лідерів неприєднання йти на компроміси, а внутрішня нестабільність робила країни вразливими до зовнішнього тиску [6, с. 101; 10, с. 520]. Багато держав фактично отримували допомогу одночасно від обох блоків, перетворюючи «неприєднання» на інструмент прагматичної «подвійної гри».

Додатковий аспект до еволюції концепції додав латиноамериканський вектор, який змістив акцент із суто політичної деколонізації на проблему економічної емансипації. Держави регіону, що вже мали тривалий досвід формальної незалеж-

ності, запропонували інтелектуальну рамку «теорії залежності», яка пояснювала недорозвиненість країн, що розвиваються, як наслідок структурної експлуатації периферії центром. Саме латиноамериканські інтелектуали та дипломати стали ініціаторами перетворення Руху неприєднання на інструмент боротьби за Новий міжнародний економічний порядок. Це сприяло розширенню розуміння «третього світу» від антиколоніального блоку до глобального фронту, що вимагав докорінної перебудови міжнародної фінансової архітектури [9, с. 14].

Формальна інституціоналізація Руху неприєднання відбулася на Белградській конференції 1961 р. За активної участі Йосипа Броз Тіто Югославія надала руху організаційну стійкість і перетворила його на глобальну платформу «активного неприєднання» – постійного дипломатичного втручання у кризи з метою деескалації напруженості між блоками [10, с. 504]. Поступово рух перейшов від емоційного антиколоніалізму до системних вимог економічної перебудови, що зрештою привело до створення Групи 77 у 1964 р.

Проте за фасадом солідарності приховувалися глибокі внутрішні суперечності. Рух об'єднував демократичні держави з авторитарними режимами, що призводило до постійних ідеологічних розколів. Еліти «третього світу» часто відтворювали колоніальні ієрархії всередині власних суспільств: патріархальні гендерні режими маргіналізували жінок-активісток антиколоніальних рухів, а класова нерівність і етнічні конфлікти підривали проголошену єдність. Екологічні наслідки форсованого «розвитку» також залишалися поза увагою більшості лідерів.

Сучасна багатополярність є частковим продовженням стратегій гнучкого маневрування, розроблених лідерами «третього світу» у 1952–1964 рр. Дослідження підтвердило, що інтелектуальна самоідентифікація держав Азії, Африки та Латинської Америки, започаткована терміном Альфреда Сові і втілена в «дусі Бандунга», трансформувалася в дієвий нормативний інструмент впливу на порядок денний ООН. Завдяки Руху неприєднання, Групі 77 та вимогам Нового міжнародного економічного порядку країнам, які розвиваються, вдалося перевести антиколоніальну риторичку в конкретні резолюції та принципи суверенної рівності.

Водночас досвід 1960–1970-х рр. виявив суттєві межі цього інструменту: внутрішні розколи, економічна залежність і регіональні конфлікти обмежили його потенціал, а спроба запровадити Новий міжнародний економічний порядок (1974) зазнала поразки.

Отже, концепція «третього світу» стала самостійним інтелектуально-політичним проєктом, що радикально розширив суб'єктність держав Азії, Африки та Латинської Америки і заклав підвалини сучасної коаліційної дипломатії. Перспективи подальших досліджень автор вбачає в аналізі ролі інтелектуальних мереж і культурної дипломатії як чинників деколонізації знання в другій половині ХХ ст. [8, с. 22; 5, с. 131].

Джерела та література

1. Adelman J., Prakash G. *Inventing the Third World: In Search of Freedom for the Postwar Global South*. London: Bloomsbury Academic, 2023. 256 p.

2. Chairman Mao Zedong's Theory on the Division of the Three World. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2024. URL: https://www.mfa.gov.cn/mfa_eng/zy/wjls/3604_665547/202405/t20240531_11367535.htm
3. Getachew A. *Worldmaking after Empire: The Rise and Fall of Self-Determination*. Princeton: Princeton University Press, 2019. 288 p.
4. Palieraki E. The Origins of the «Third World»: Alfred Sauvy and the Birth of a Key Global Post-War Concept. *Global Intellectual History*. 2023. Vol. 10. № 4. P. 1–30.
5. Park A. S. Beyond Great Powers: Middle Power Paths to Resilient Multilateralism. *Asian Journal of Peacebuilding*. 2022. Vol. 10. № 1. P. 131–157. URL: https://ipus.snu.ac.kr/eng/wp-content/uploads/sites/2/2022/05/07_Albert-Sanghoon-Park.pdf
6. Prashad V. *The Darker Nations: A People's History of the Third World*. New York: The New Press, 2022. 400 p.
7. President Sukarno of Indonesia, Speech at the Opening of the Bandung Conference, April 18, 1955. *Modern History Sourcebook*. URL: <https://sourcebooks.fordham.edu/mod/1955sukarno-bandong.asp>
8. Symons W. The «Third World's» Anticolonial Worldmaking Project. *Flux: International Relations Review*. 2023. Vol. 13. № 1. P. 14–28.
9. Thornton C. *Revolution in Development: Mexico and the Governance of the Global Economy*. Berkeley: University of California Press, 2021. 320 p.
10. Videkanić B. Nonaligned Modernism: Yugoslav Culture, Nonaligned Cultural Diplomacy, and Transnational Solidarity. *Nationalities Papers*. 2021. Vol. 49. № 3. P. 504–522.
11. Westad O. A. *The Cold War: A World History*. London: Penguin Books, 2018. 720 p.

Мельник Максим

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЗАГРОЗИ КОНВЕНЦІЙНОЇ ВІЙНИ МІЖ КНР ТА ТАЙВАНЕМ

Ключові слова: Тайвань, КНР, Тайванська протока, світова безпека.

Key words: Taiwan, PRC, Taiwan Strait, world security.

Тайванська протока залишається одним із найбільш вибухонебезпечних вогнищ напруженості у сучасному світі. Стратегічне значення острова визначається поєднанням геополітичних, економічних та технологічних чинників: Тайвань виробляє понад 60 % світових напівпровідників та близько 90 % найбільш передових чіпів, що робить його ключовим елементом глобальних ланцюжків постачання [5, с. 1]. Водночас КНР розглядає острів як невід'ємну частину своєї суверенної території і відкрито не заперечує застосування сили для його «возз'єднання». Метою цього дослідження є аналіз основних загроз конвенційної війни між Китайською Народною Республікою та Тайванем та оцінка їх наслідків для регіональної й глобальної безпеки.